

פתאום קם אדם בבוקר ומרגיש כי הוא עם

הסכסוך הראשון בעולם הוא הסכסוך שבין קין להבל. התורה כיסתה מאיתנו את מהלך המריבה: "ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו" (בראשית ד, ח). ולא פרשה גם על מה היתה המחלוקת, וכיצד הדרדרה לרצח. חז"ל במדרש מלאו את החסר והציעו שתיים מהסיבות האוניברסליות-נצחיות ליריבות בין אנשים: רכוש, ונשים.

"על מה היו מתדינים?"

אמרו בוואו ונחלוק את העולם. אחד נטל הקרקעות ואחד נטל את המטלטלין...

אמר רבי הונא תאומה יתירה נולדה עם הבל זה אומר אני נוטלה שאני בכור וזה אומר אני נוטלה שנולדה עמי" (בראשית רבה, בראשית, כב).

והנה, בפרשה שלנו אנו פוגשים סכסוך ממין אחר וחדש. כשהבנים מתרוצצים בקרבה של רבקה, היא הולכת לדרוש את ה'. ההסבר שהיא מקבלת להתרחשות הפנימית שבתוכה הוא "שני גוים בבטן, ושני לאומים ממעיך יפרדו ולאום מלאום יאמץ". בקרבה של רבקה מתעוררים כוחות חדשים. בתוככי גופה מתפתחים אתוסים שונים שעל בסיסם יפתח כל אחד מהבנים ציביליזציה משלו.

וכך נאמר במדרש:

שני גוים בבטן שני גאי גוים בבטן זה מתגאה בעולמו וזה מתגאה בעולמו זה מתגאה בעולמו,

זה מתגאה במלכותו וזה מתגאה במלכותו,

שני גיאי גוים בבטן אדריינוס באומות ושלמה בישראל,

שני שנאי גוים בבטן כל האומות שונאין את עשו וכל האומות שונאין את ישראל,

שנאיהון דבנייא במעיך שנ' ואת עשו שנאתי וגו' (מלאכי א ג). (בראשית רבה, תולדות, סג)

המדרש אינו מתאר רחם שגדלים בה יחדיו צדיק ורשע. אלא צמיחה של שתי אידיאות מנוגדות. "זה מתגאה בעולמו וזה מתגאה בעולמו". אין כאן תוקף ומתקף, צדיק או רשע, אלא מחלוקת עקרונית: כל אחד מן האחים מייצג עמדה מוסרית מסוג שונה. תמיכתו של כל צד בעמדותיו היא בראש מורם, זה מתגאה וזה מתגאה. "אדריינוס באומות ושלמה בישראל" אדריינוס שליט האימפריה הרומית בשיא פריחתה, הביא עמו בשורה של גשוג רוחני, רעיונות של שיוויון, יצירת תפיסה משפטית מפותחת והפך לשליט יציב ונערץ בקרב עמו. שלמה המלך אף הוא מולך ומנהיג תקופה מפוארת של אימפריה ישראלית ויהודית גדולה. שלמה מוביל עמו בשורה של יראת ה' וחכמת חיים, ולא קרב זה אל זה.

עם זאת, הולדת התרבות – הולדתן של תרבויות נבדלות זו מזו – הביאה עמה שנה גדולה. הבדלים אתניים, פיצול תרבותי שבטי – נושאים עמם בהכרח יריבות וטינה. לאחר שנוצרו "שני גוים", מגיע השלב השני של "לאום מלאום יאמץ". הניסיון לבידול ולהכנעה. יעקב ועשיו מביאים אתם לעולם שנה מסוג חדש המבוססת על נבדלות לאומית-תרבותית וכלכלית. מאבק שעל פי רוב, מתפתח למלחמת - קודש.

בשונה מן המתחים הבינאשיים, מבוססי יצר ותאוות רכוש או כוח, מלחמות בין קהילות ואומות נטועות במקום עמוק יותר: על גבי סוגיות בסיסיות של זהות, ועל כן הן אכזריות יותר, ועקובות מדם. הפשר שהאידיאה נותנת לחיים, והמשמעות שהיא מעניקה להם, מהווים גורם חזק דיו, שכדאי אפילו למות למענו. לכן, מחלוקות בין לאומים אינן באות על פתרון בהכרעה. אלא בהסכמים זמניים, ובשביתת נשק.

יעקב ועשיו חיים כפולים. הם חיים כאנשים פרטיים: אחים וכבנים של יצחק ורבקה, אבל גם כשני עמים. הפרספקטיבה הפרטית נדחקה לטובת הפרספקטיבה הלאומית. אנו פוגשים אותם מתייחסים זה אל זה כמו שני

דיפלומטים משתי ארצות.. מכירת הבכורה מתארת שני אנשים שמתדיינים בשאלות מופשטות וערכיות. הברכות שיצחק מברך כל אחד מהם היא דוגמה שניה לכך. לא מדובר בברכות העוסקות בצרכיהם האישיים ובאושר הפרטי שלהם אלא בברכות הסטוריות לעם שיוולד מהם בעתיד.

בסופו של דבר עשיו שוטם את יעקב ואומר בלבו להרוג אותו (בראשית כז, מב). בריחתו של יעקב מסכלת את מזימתו, אבל מדוע, כשיעקב שב מבית לבן, עשיו אינו קם עליו להורגו כמתוכנן? (פרק לג). כאמור, מפגש האחים עם חזרת יעקב הוא אכן מפגש בין שתי מעצמות, ולא בין אנשים פרטיים וסכסוכי העבר שלהם. למעשה מתאר הפרק את ראשיתה של מלחמה קרה, מפגש כזה לא מסיימים ברצח נקודתי. התנגשות כזו מנהלים באופנים אחרים.

בתמונת שני האחים הנאבקים על מקומם בתא המשפחתי ראתה החסידות משל למאבק רוחני בין יצר הטוב ליצר הרע – מאבק בין כוחות נפשיים שמשקלם זהה. בעקבות התפיסה החסידית צריך לומר שהתמונה הזו של המאבק הפנימי אינה בין טוב ורע, אלא בין ערכים מתנגשים. יעקב ועשיו הממשיים מייצגים במאבקם תנועה ומאבק מתמיד על איזונים וערכים, הכרעה בין פורמליסטיקה למהות, ההכרעה בין קדושה לשוויון או כבוד, בין תורה לגמילות חסדים בין תרומה לקהילה לבין משפחתיות. כשהמלחמה הפנימית הזו תיפתר גם הייצוג החיצוני שלו ינוצח, במהרה בימינו אמן.